

Vēlētāju nepastāvība Latvijā: jauno partiju veiksmes fenomens

Māris Ginters, Ilga Kreituse, Simona Gurbo

Rīgas Stradiņa universitāte, Eiropas studiju fakultāte, Latvija

Kopsavilkums

Latvija ir valsts ar augstu politisko partiju sistēmas mainīgumu. Lai gan vērojamas vairākas partiju darbības un arī pārmaiņu stabilizēšanās tendences, tomēr partiju sastāvs un arī individuālas partijas pastāvīgi piedzīvo pārmaiņas, kas atsaucas gan uz vēlēšanās piedalījušos partiju sastāvu, gan vēlētāju atbalstu partijām.

Vēlētāju nepastāvības indekss, ko savulaik ieviesa politikas zinātnes profesors no Dānijas Mojens N. Pedersens (*Mogens N. Pedersen*), uzrāda augstu vēlētāju nepastāvību Latvijā – 20. gadsimta 90. gados tā sasniedza un pat pārsniedza 50%, kas nozīmē, ka vairāk nekā puse vēlēšanās piedalījušos nav nobalsojuši par to pašu partiju, par kuru atdeva savu balsi iepriekšējās vēlēšanās. Protams, ir partijas, kas saglabā relatīvi stabilu vēlētāju atbalstu ilgākā laikposmā, bet Latvijai ļoti raksturīga tendence ir pavisam jaunu, jaunizveidotu partiju parādīšanās uz politiskās skatuves katrās parlamenta vēlēšanās. Turklāt šīs partijas bieži iegūst arī ļoti augstu vēlētāju atbalstu. Nereti ir gadījumi, kad jaunizveidotās partijas pat kļūst par vēlēšanu uzvarētājām.

Jāatzīst, ka vēlētāju nepastāvība un jaunizveidoto partiju ietekme ir mazinājusies – partijas kļuvušas stabilākas, paredzamākas, ir izveidojušās un pastāv vairākas partiju apvienības. Tomēr 11. Saeimas vēlēšanās 2011. gadā varējām novērot situāciju, kad vēlētāju nepastāvība atkal ievērojami pieauga (29%). Tādējādi pat pēc divdesmit partiju politikas gadiem un septiņām parlamenta vēlēšanām Latvijā saglabājas augsta vēlētāju nepastāvība, kas ir nopietns šķērslis partiju sistēmas institucionalizācijai.

Darba mērķis ir noskaidrot Latvijas vēlētāju balsojuma mainīguma iemeslus, noteikt ietekmi, ko uz vēlētāju nepastāvību atstāj jaunizveidotās partijas, un atklāt korelāciju starp jaunizveidoto partiju popularitāti un vēlētāju nepastāvību.

Atslēgvārdi: vēlētāju nepastāvības indekss, politiskās partijas, Latvijas partiju sistēma.

Ievads

Latvijas politiskās partijas otrajā neatkarības posmā ir bijušas ļoti aktīvas un to darbība – dažādām pārmaiņām bagāta. Pārmaiņas partiju vidē un to ietekme uz vēlētāju noskaņojumu vislabāk atspoguļojas parlamenta vēlēšanu laikā, kad iespējams vērot, kāds ir sabiedrības atbalsts politiskajām partijām. Kopš neatkarības atjaunošanas un partiju sistēmas veidošanās sākuma Latvijā ir notikušas septiņas parlamenta vēlēšanas (1993., 1995., 1998., 2002., 2006., 2010. un 2011. gadā). Gandrīz visu šo vēlēšanu kontekstā varam runāt gan par daudzām jaunām partijām uz politiskās skatuves, gan jaunizveidotām partijām, kas iekļūst parlamentā, gan pat par tādām jaunizveidotām partijām, kas uzvar parlamenta vēlēšanās. Turklāt jau ilgāku laiku pastāvējušās partijas arī nereti piedzīvo dažāda veida pārmaiņas to darbībā – tās ir apvienojušās, sadalījušās, šķēlušās vai izbeigušās savu pastāvēšanu.

Daļēji šādus notikumus un pārmaiņas partiju sistēmā var saistīt ar Latvijas kā valsts īso neatkarības un daudzpartiju sistēmas pieredzi, bet tas tomēr neizskaidro iemeslus, kāpēc tieši jaunu politisko spēku veidošanās process ir ļoti aktīvs. Jāatceras, ka gandrīz visās līdzšinējās Saeimas vēlēšanās, kas notikušas pēc neatkarības atjaunošanas, ir uzvarējusi cita partija. Tikai 2006. gadā Latvijas parlamenta vēsturē kopš 1991. gada vēlēšanās uzvarēja kāda no partijām (Tautas partija), kas jau iepriekš bija uzvarējusi parlamenta vēlēšanās. Nevienai no Latvijas politiskajām partijām nav izdevies uzvarēt divās vai vairāk secīgās vēlēšanās. Šobrīd nav arī tādas partijas Latvijā, kas būtu spējusi (individuāli) iekļūt visos parlamenta sasaukumos kopš 1993. gada.

Tāpat kā Latvijas politiskās partijas ir mainīgi lielumi, arī vēlēšanu atbalsts tām Latvijā parasti ir mainīgs. Bieži tiek runāts par vēlēšanu nepastāvību, kas, piemēram, izpaužas jau minētajā dažādu Saeimas vēlēšanu uzvarētāju aspektā. Latvijas vēlēšāņiem trūkst tradicionāla balsojuma, kaut gan, laikam ejot, ir vērojama partiju skaita stabilizēšanās un arī parlamentā iekļuvušo partiju skaita un individuālo partiju pārstāvēniecības Saeimā stabilizēšanās. Tomēr fakts, ka vēlēšanu balsojuma mainīgums Latvijas parlamenta vēlēšanās saglabājas augsts vai ļoti augsts, ir skaidri novērojams. Vēlēšanu nepastāvību Saeimas vēlēšanās it īpaši interesanti izvērtēt katrā vēlēšanu gadā, jo tā sniedz jaunu informāciju par parlamentā iekļuvušajām partijām un ļauj vērtēt, cik nozīmīgs vai nenozīmīgs bijis vēlēšanu balsojuma mainīgums.

Darba mērķis

Darba mērķis ir noskaidrot Latvijas vēlēšanu balsojuma mainīguma iemeslus, noteikt ietekmi, ko uz vēlēšanu nepastāvību atstāj jaunizveidotās partijas, un atklāt korelāciju starp jaunizveidoto partiju popularitāti un vēlēšanu nepastāvību.

Darba uzdevumi

Pirmkārt, nepieciešams apkopot un analizēt datus par vēlēšanu nepastāvību visās Saeimas vēlēšanās kopš 1993. gada, tāpēc ir jāsalīdzina visu Saeimas vēlēšanās piedalījušos partiju vēlēšanu rezultāti.

Otrkārt, ir jāveic praktiskie vēlēšanu nepastāvības aprēķini, izmantojot Mojena N. Pedersena vēlēšanu nepastāvības indeksa formulu un attiecinot to uz Latvijas partijām. Tā kā Latvijas politiskās partijas laika gaitā ir bijušas mainīgas, diezgan daudzām partijām vēlēšanu nepastāvības aprēķinu veikšana un attiecīgi datu iegūšana nav vienkārša.

Treškārt, jāpievērš pastiprināta uzmanība jaunizveidotajām partijām un to panākumiem vēlēšanās. Lai cik dažāda būtu jauno partiju ietekme un loma valsts politikā, tomēr šāda veida partijas ir bijušas aktīva daļa no Latvijas partiju sistēmas jau kopš 5. Saeimas vēlēšanām.

Ceturtkārt, praktiskajos vēlēšanu nepastāvības aprēķinos izdalīt jaunizveidoto partiju ietekmi uz vēlēšanu nepastāvības rādītājiem. Ņemot vērā jaunizveidoto partiju skaitu katrās vēlēšanās, paredzams, ka to ietekme uz vēlēšanu nepastāvību būs ievērojama.

Materiāls un metodes

Vēlēšanu nepastāvības indekss un tā aprēķini ir relatīvi jauns jēdziens politoloģijā. Tā aizsākumi meklējami 20. gadsimta 70. gados, kad politikas zinātnes profesors no Dānijas Mojens N. Pedersens nāca klajā ar izveidoto indeksu un tā pielietošanas iespējām. Vēlēšanu nepastāvības indekss tika izstrādāts 1979. gadā. Kopš tā laika ir veikti dažādi pētījumi par šo jautājumu. Laika gaitā indekss kļuvis populārāks.

Vēlēšanu nepastāvības indekss ir matemātiska formula, ar kuras palīdzību iespējams aprēķināt, cik lielā mērā un kā mainās vēlēšanu balsojums katrās nākamajās vēlēšanās. Attiecīgi iespējams noteikt vēlēšanu nepastāvību un balsojuma mainīgumu ilgtermiņā. Indeksa pielietošana un aprēķini var sniegt informāciju par valstu politisko partiju darbību (izmaiņām, stabilitāti, cīņu par politisko varu u. c.) un partiju sistēmas darbības izmaiņām.

Dažādu autoru darbos Mojena N. Pedersena vēlēšanu nepastāvības indekss tiek atzīts par kvalitatīvu un nozīmīgu, jo tas var aritmētiski apliecināt un skaidrot partiju sistēmas izmaiņas dažādās valstīs. Kā vēl viena pozitīva vēlēšanu nepastāvības indeksa iezīme tiek minēta iespēja ar šī indeksa palīdzību izrēķināt gan vienas partijas, gan partiju bloku un pat visu partiju sistēmu kopējo vēlēšanu nepastāvību. Indeksa aprēķini ir tieši saistīti ar valstī notikušo vēlēšanu rezultātiem, un matemātiski indekss ir salīdzinoši viegli pielietojams, lai gan tā praktiskā aprēķināšana var izrādīties daudz sarežģītāka. Tas saistāms ar valsts partiju sistēmas pastāvīgumu vai mainīgumu un individuālo partiju izmaiņām un darbības raksturu [8].

Vēlēšanu nepastāvības indeksa aprēķinos vienmēr tiek salīdzinātas divas secīgas vēlēšanas, piemēram, divas parlamenta vēlēšanas, kas seko vienas otrām. Tādējādi, lai gan starp vēlēšanām ir vairāki gadi, kas var nest dažādas izmaiņas valsts politikā un partiju sistēmā, tomēr secīgas vēlēšanas iespējams pietiekami veiksmīgi un kvalitatīvi salīdzināt. Visticamāk, partijas un to skaits nebūs mainījies kardināli. Vienlaikus nav arī citu (īsāku) laika posmu, par kuriem veikt aprēķinus, kas būtu visas valsts sabiedrības mērogā vai skaitliski precīzi un pilnībā ticami. Secīgas vēlēšanas arī visprecīzāk parādīs vēlēšanu izvēļu atšķirības un iespējamās izmaiņas salīdzinoši īsā laika posmā. Jebkuras citas (ne secīgas) vēlēšanas izmantot aprēķinos būtu nelietderīgi un bezjēdzīgi gan laika distances, gan partiju izmaiņu dēļ. Piemēram, 5. Saeimas vēlēšanas un 12. Saeimas vēlēšanas šķir vairāk nekā 20 gadu laika posms. Veiktie aprēķini pierādītu tikai to, ka šajā laikā ir gandrīz pilnībā nomainījušās politiskās partijas un arī vēlēšanu balsojuma mainīgums ir ārkārtīgi augsts.

Lai precīzāk varētu izprast Mojena N. Pedersena vēlēšanu nepastāvības indeksu un tā aprēķinus, nepieciešams apskatīt aprēķinos izmantoto formulu un tajā iekļautos mainīgos / parametrus. Vēlēšanu nepastāvības indeksa formula ir šāda:

$$V_t = \frac{1}{2} \cdot \left(\sum_{i=1}^n |p_{i,t} - p_{i,t-1}| \right)$$

Šajā formulā V_t ir skaitliskā vēlēšanu nepastāvība vai mainīgums (*net volatility*) divu vēlēšanu griezumā visām partijām, kas piedalījušās vēlēšanās. Latvijas gadījumā būs iespējams iegūt sešus V_t rezultātus, jo kopš 1991. gada valstī ir notikušas septiņas parlamenta vēlēšanas. Formulā īpaša nozīme ir diviem mainīgajiem, kas apzīmē politisko partiju iegūto procentuālo vēlēšanu atbalstu divās vēlēšanās pēc kārtas ($p_{i,t}$ apzīmē partijas “i” iegūto kopējo vēlēšanu atbalstu procentos vēlēšanās “t”, bet $p_{i,t-1}$ apzīmē partijas “i” iegūto vēlēšanu kopējo atbalstu procentos attiecīgi vēlēšanās “t-1”, tātad iepriekšējās vēlēšanās. Summas zīme formulā norāda, ka aprēķini tiek veikti par pilnīgi visām konkrētajās vēlēšanās startējušajām politiskajām partijām. Formulā uz visu vēlēšanās piedalījušos partiju skaitu savukārt norāda “n”. Divās vēlēšanās pēc kārtas iegūtā vēlēšanu procentuālā atbalsta no visa nobalsojušā elektorāta starpība ($\Delta p_{i,t} = p_{i,t} - p_{i,t-1}$) ir ietverta modulī, kas nozīmē, ka iegūtā vērtība jebkurā gadījumā būs pozitīva (nenegatīva), lai arī, protams, vēlēšanās ir iespējama situācija, kad nākamajās vēlēšanās partija iegūst mazāku vēlēšanu atbalstu nekā iepriekšējās vēlēšanās, kas šajā formulā bez moduļa dotu negatīvu vērtību. Summas zīme (kopējās tīrās izmaiņas (*Total Net Change*), kas iekavās atrodas pirms moduļa, nozīmē, ka izteiksme attiecas nevis tikai uz vienu politisko partiju, bet visām partijām, kas piedalījušās abās attiecīgās valsts konkrētajās vēlēšanās [13].

Tomēr Mojena N. Pedersena indeksa vēlēšanu nepastāvības noteikšanas formulā nav iespējams mehāniski ievietot skaitļus un iegūt rezultātu. Dažādās valstīs politiskās partijas mēdz piedzīvot dažnedažādas iekšējas izmaiņas, kas var ietekmēt arī vēlēšanu balsojuma mainīguma aprēķinus. Piemēram, partijas var veidoties no jauna, tās var pamest politisko skatuvi, tās mēdz apvienoties un mainīt savu nosaukumu, pastāvīgi cenšoties pielāgoties elektorātam un piesaistīt to. Partiju apvienības var izveidoties gan tieši vēlēšanu laikā, gan arī saglabāt sadarbību partiju vidū arī ilgtermiņā. Iespējama arī vairāku partiju pilnīga apvienošana un kļūšana par vienu (vienotu) partiju. Latvijas gadījumā iespējams atrast daudzus piemērus iepriekš aprakstītajiem gadījumiem. Piemēram, viena

no raksturīgākajām mūsu partiju sistēmas iezīmēm ir sīkpartiju daudzskaitlīgums un biežās nosaukumu maiņas, kas apgrūtina iespējas izsekot līdzī visām notikušajām attiecīgās partijas izmaiņām laika gaitā.

Tāpat ir sarežģīti iekļaut indeksa formulā partiju apvienības, jo nav nosakāms, cik daudz vēlētāju ir balsojuši par vienu vai otru partiju apvienības sastāvā esošo partiju laikā, kad tās jau ir apvienojušās. Savukārt jau nākamajās vēlēšanās šīs partijas var atkal startēt atsevišķi vai pat izveidot apvienību ar kādu pavisam citu politisko partiju. Tādējādi dažos gadījumos faktiski nav iespējams iegūt vienu no formulas mainīgajiem, kas ir par konkrēto partiju nodoto vēlētāju balsu procents iepriekšējās vēlēšanās, kurās partija startēja apvienībā ar kādu citu politisko spēku [7]. Latvijas gadījums neļauj vēlētāju nepastāvības indeksu piemērot bez iepriekšējas to politisko spēku izpētes, kas piedalījušies vēlēšanās. Politisko partiju darbības nestabilitāte, kas raksturīga Latvijai, iespaido vēlētāju balsojuma mainīguma aprēķināšanu. Mojens N. Pedersens savā darbā nemin, kā rīkoties šādās komplicētās situācijās, bet citi autori, kas ir pētījuši vēlētāju nepastāvību, parasti komentāros pie iegūtajiem datiem norāda, ka tie ir balstīti uz viņu aprēķiniem, izmantojot Mojena N. Pedersena formulu [15]. Izdarot vēlētāju balsojuma mainīguma un nepastāvības aprēķinus, ir jāpārzina noteiktās valsts politisko partiju attīstības vēsture, lai iegūtie rezultāti būtu precīzi un atklātu visas noteiktās valsts partiju sistēmas un partiju pārmaiņu nianšes.

Rezultāti un diskusija

Nemot vērā iepriekš aprakstīto, vispirms nepieciešams veikt vēlētāju nepastāvības indeksa aprēķinus visām līdz šim notikušajām parlamenta vēlēšanām Latvijā. Ievietojot vēlēšanu nepastāvības indeksa formulā datus par Latvijas politiskajām partijām, tika iegūti šādi vienādojumi un aprēķinātas šīs skaitliskās vērtības (detalizēts aprēķinu apraksts un dati pieejami raksta pielikumos):

Laika posms: 1993–1995	$V_t^I = \frac{100,43}{2} = 50,2\%$
Laika posms: 1995–1998	$V_t^{II} = \frac{107,21}{2} = 53,6\%$
Laika posms: 1998–2002	$V_t^{III} = \frac{85,16}{2} = 42,6\%$
Laika posms: 2002–2006	$V_t^{IV} = \frac{36,92}{2} = 18,5\%$
Laika posms: 2006–2010	$V_t^V = \frac{64,52}{2} = 32,26\%$
Laika posms: 2010–2011	$V_t^{VI} = \frac{58,06}{2} = 29,03\%$

Vēlētāju nepastāvības indeksa aprēķinos iegūtie rezultāti parāda, ka Latvijā vēlētāju balsojums ir mainīgs. Ļoti daudz vēlētāju (dažos laika posmos pat vairāk nekā puse) katrās nākamajās vēlēšanās balso par citu partiju nekā iepriekšējās vēlēšanās. Tas ir bijis īpaši raksturīgs laika posmā no 5. līdz 7. Saeimas vēlēšanām, kad vēlētāju nepastāvība bija 50,2% (5. / 6. Saeimas vēlēšanas) vai vairāk nekā 50% (6. / 7. Saeimas vēlēšanas).

Tomēr iegūtie dati liecina, ka vēlētāju nepastāvība laika gaitā samazinās. Laika posmā starp 8. un 9. Saeimas vēlēšanām vēlētāju nepastāvība bijusi viszemākā līdz šim novērotā (18,5%). Skaitliskā ziņā un salīdzinājumā ar iepriekšējo laika posmu (7. / 8. Saeimas vēlēšanas) samazinājums bijis par 24%. Lai gan vēlētāju nepastāvības ziņā šīs pārmaiņas vērtējamas tikai pozitīvi, tieši partiju sistēmas darbības ziņā tā nevarētu teikt, jo Latvijas politikai diemžēl ir raksturīgas straujas un dažkārt pat pēkšņas pārmaiņas partiju sastāvā un darbībā. Neatkarīgi no tā, vai tās ir pozitīvas vai negatīvas. Bet tieši vēlētāju atbalsta ziņā šajā laikā partiju sistēma piedzīvoja salīdzinoši nelielas pārmaiņas un jaunizveidoto partiju lielākā daļa bija sīkpartijas, kas ievērojami neietekmēja vēlētāju nepastāvības rādītājus.

Aplūkojot laika posmu starp 9. un 10. Saeimas vēlēšanām, jāsecina, ka vēlētāju nepastāvība pieaugusi gandrīz divas reizes (līdz 32,26%). Kā galveno iemeslu šādām izmaiņām jāmin ekonomisko krīzi Latvijā, jo lielā mērā tieši krīzes sākumā valdības partijas un tieši Tautas partija tika kritizēta par valsts novešanu līdz krīzei [18]. Lai gan šajā vēlētāju nepastāvības pieaugumā nav vainojamas jaunizveidotās partijas, tomēr vēlētāju nepastāvības rādītāji atkal ievērojami pieauga, izmainot partiju spēku samērus. Savukārt 11. Saeimas vēlēšanas tieši saistāmas ar jaunizveidoto partiju aktīvu atgriešanos Latvijas politikā. Vēlētāju nepastāvības indekss šajās vēlēšanās pieauga līdz 29%, lai gan kopš iepriekšējām Saeimas vēlēšanām bija pagājis tikai nepilns gads [17]. Tātad skaitliski ievērojamā vēlētāju nepastāvība laika posmā no 2006. līdz 2010. gadam (9. / 10. Saeimas vēlēšanas) pēc nepilna gada bija samazinājusies tikai par aptuveni trīs procentiem. Interesanti ir apskatīt tieši šo pēdējo vēlēšanu laika posmu vēlētāju nepastāvību, jo skaitliski tam nebūtu pamata. Piemēram, kopš 20. gadsimta 90. gadu vēlēšanām ir ievērojami samazinājies partiju skaits, kas piedalās vēlēšanās – 90. gadu Saeimas vēlēšanās piedalījušies attiecīgi 23, 19, 21 partiju saraksts [1; 2; 3], bet 10. un 11. Saeimas vēlēšanās piedalījās tikai 13 partiju saraksti. Tātad partiju savstarpējā konkurence skaitliski ir samazinājusies, bet tas nav nopietni ietekmējis vēlētāju nepastāvības samazinājumu. Turpinājumā tiks apskatīti vēlētāju nepastāvības iemesli. Jāpiebilst, ka arī pašlaik Latvijas politikā tā ir augsta.

No 5. Saeimas vēlēšanām līdz pat 9. Saeimas vēlēšanām parlamenta vēlēšanās Latvijā katru reizi par uzvarētāju kļuva cita partija. Šajā laika posmā tikai Tautas partijai ir izdevies uzvarēt Saeimas vēlēšanās vairāk nekā vienu reizi. 5. Saeimas vēlēšanās ļoti pārliecinošu uzvaru, iegūstot 32,41% vēlētāju balsu un 36 deputātu mandātus, izcīnīja partija Latvijas ceļš [1], 6. Saeimas vēlēšanās vislielāko vēlētāju atbalstu ieguva Demokrātiskā partija "Saimnieks" – 15,15% vēlētāju balsu un 18 deputātu mandāti [2], 7. Saeimas vēlēšanās, iegūstot 21,19% vēlētāju balsu un 24 vietas parlamentā, uzvarēja Tautas partija [3], 8. Saeimas vēlēšanās ar 23,86% vēlētāju atbalstu un 26 deputātu mandātiem uzvarēja partija "Jaunais laiks" [12], 9. Saeimas vēlēšanās ar 19,56% vēlētāju balsu un 23 deputātu mandātiem spēcīgākā partija izrādījās Tautas partija [16], 10. Saeimas vēlēšanās ar 31,22% vēlētāju balsu un 33 deputātu mandātiem uzvarēja partija "Vienotība" (pārliecinošākā uzvara vēlēšanās kopš 1993. gada 5. Saeimas vēlēšanām) [20], bet 11. Saeimas vēlēšanās ar 28,36% vēlētāju balsu un 31 deputātu mandātu spēcīgākā bija partija "Saskaņas centrs" [21]. Parlamentā iekļuvušo partiju skaits kopš 1991. gada ir šāds: 5. Saeimā – 8, 6. Saeimā – 9, 7. Saeimā – 6, 8. Saeimā – 6, 9. Saeimā – 7, 10. Saeimā – 5, 11. Saeimā – 5. Ārpus parlamentāro partiju loka varam runāt par daudzu sīku partiju piedalīšanos vēlēšanās, kas savāc mazu skaitu vēlētāju balsu.

Kopumā 5. Saeimas vēlēšanas zīmīgas ar to, ka visas partijas, kas tajās piedalījās, bija veidojušās no jauna (bez iepriekšējas darbības pieredzes). Turklāt ļoti nozīmīga bija partijas līderu loma un pārāk mazais partijas pārstāvju skaits. Partijām trūka arī reģionālo pārstāvniecību visā Latvijā [14]. Šīs vēlēšanas izcēlās arī ar to, ka kopš 1993. gada nevienās citās parlamenta vēlēšanās uzvarējusi partija nav guvusi tik nozīmīgu vēlētāju atbalstu.

6. Saeima piedzīvoja līdzīgu notikumu attīstību kā 5. Saeimas laikā, kad uzvaru vēlēšanās izcīnīja priekšvēlēšanu laikā izveidota partija ar spēcīgiem un sabiedrībā populāriem līderiem. Jāatzīst, ka 6. Saeimas vēlēšanas uzskatāmas par vispārsteidzošākajām kopš 1991. gada notikušajām vēlēšanām, jo gan vēlēšanu uzvarētāja Demokrātiskā partija "Saimnieks", gan pavisam nedomājot no tās atpalikušī otrās vietas ieguvēja Tautas kustība "Latvijai" ātri uznāca uz Latvijas politiskās skatuves un tikpat ātri arī zaudēja savas pozīcijas un varu. Abas partijas gan piedalījās 7. Saeimas vēlēšanās (nenozīmīgi panākumi), bet drīz pēc tām piedzīvoja iekšējas problēmas, kas noveda pie Tautas kustības "Latvijai" pilnīgas pazušanas no Latvijas politiskās skatuves, savukārt Demokrātiskā partija "Saimnieks", pārdzīvojusi gan idejisko, gan organizatorisko krīzi, plānoja atgriezties Latvijas politikā, tomēr 8. Saeimas vēlēšanu cīņā šī partija vairs nepiedalījās [10; 11].

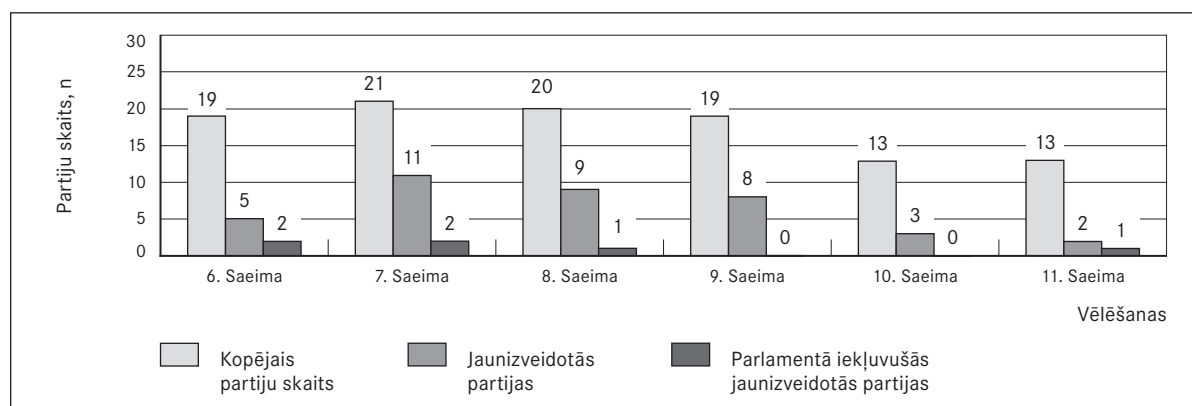
Savukārt, neskaitot Tautas kustību "Latvijai", 6. Saeimas vēlēšanās pilnīgi no jauna radušos partiju skaits bija neliels – kopā tikai 5 (sk. 1. att.), bet viena no tām kļuva par otro spēcīgāko parlamentāro partiju. Lielākoties partijas bija mainījušas savu veidolu, piemēram, daļa partiju bija apvienojušās (LNNK un Latvijas Zaļā partija), daļa bija mainījušas savus nosaukumus (no "Saskaņa Latvijai, atdzimšana tautsaimniecībai" uz "Tautas saskaņas partija"), kas saistāms ar "Saskaņa Latvijai, atdzimšana tautsaimniecībai" sadalīšanos neilgi pēc ievēlēšanas parlamentā.

7. Saeimas vēlēšanās arī uzvarēja partija, kas bija izveidojusies tikai vēlēšanu gadā, – Tautas partija. Tā ir kopīga iezīme daudzām Saeimas vēlēšanām. Atšķirībā no 5. un 6. Saeimas vēlēšanām 7. Saeimā iekļuva mazāks politisko partiju skaits (6), bet partiju mainīguma ziņā 7. Saeimas vēlēšanas izceļas ar tādām pašām iezīmēm kā 6. Saeimas vēlēšanu laikā, proti, tikai dažas partijas spēja saglabāt savu veidolu pilnībā nemainīgu. 7. Saeimas vēlēšanās startēja 11 (!) jaunizveidotas partijas (sk. 1. att.), tātad vairāk nekā puse no visām partijām, kuras startēja vēlēšanās, bija veidojušās no jauna. No šīm 11 partijām divas – Tautas partija un Jaunā partija – iekļuva parlamentā [3]. Tieši Tautas partijas pienesums vēlēšanu nepastāvības aprēķinos ir vislielākais, jo tā uzvarēja vēlēšanās. Lielākā daļa citu jaunizveidoto partiju bija sīkpartijas. Otrs nozīmīgākais augstās vēlēšanu nepastāvības iemesls bija jau minēto 6. Saeimas spēcīgāko partiju – Demokrātiskās partijas “Saimnieks” un Tautas kustības “Latvijai” ārkārtīgi nozīmīgais vēlēšanu atbalsta zudums – abas partijas 7. Saeimas vēlēšanās ieguva mazāk nekā 2% vēlēšanu balsu. Tas, salīdzinot šo partiju 6. Saeimas un 7. Saeimas vēlēšanās iegūtās vēlēšanu balsu procentuālās vērtības, deva vēlēšanu atbalsta samazinājumu attiecīgi par 13,55 un 13,17 punktiem [3].

Līdzīgi kā iepriekš, 8. Saeimas vēlēšanās vislielāko vēlēšanu atbalstu saņēma jaunizveidota partija. Kopumā jaunizveidoto partiju skaits vēlēšanās atkal bija liels – 9 partijas (sk. 1. att.), lai gan tikai viena partija spēja iegūt ievērojamu vēlēšanu atbalstu, kamēr pārējās saņēma mazāk nekā 2% balsu (no 1,60% līdz pat 0,08%). Neskatoties uz jaunizveidoto partiju skaitu, kas piedalījās vēlēšanās, 8. Saeimas vēlēšanu rezultāti liecina par partiju sistēmas nostabilizēšanos, kas izpaudās gan tajā apstākļi, ka 8. Saeimā, tāpat kā 7. Saeimā, tika ievēlēti seši partiju saraksti, gan tajā, ka trīs no šiem sarakstiem ir tieši identificējami ar jau 7. Saeimas laikā pastāvējušām politiskajām partijām. Savukārt tikai viena no 8. Saeimas parlamentārajām partijām bija veidojusies pilnīgi no jauna. Pārējās piecas gan ne tieši šādā veidolā, bet bija pastāvējušas jau agrāk. Tomēr tieši viena jaunizveidotā partija – Jaunais laiks – bija tā, kas uzvarēja vēlēšanās, iegūstot 23,86% vēlēšanu balsu [6]. Protams, vēlēšanu nepastāvību ietekmēja arī jau esošo partiju neveiksmes vēlēšanās, piemēram, partijas “Latvijas ceļš” vēlēšanu atbalsta kritums par 13,18%, bet partijas “Jaunais laiks” ietekme tomēr bija pārlicinoši vislielākā. Tādējādi, kaut gan partiju sistēma bija ievērojami stabilizējusies, vēlēšanu balsojums saglabājās mainīgs un nepastāvība pārsniedza 42%.

1. attēls. Kopējais un jaunizveidoto partiju skaits Saeimas vēlēšanās*

Parties participating in parliamentary elections – total number and new parties*

* Autoru veidots attēls. / Picture created and designed by authors.

Avots: Centrālās vēlēšanu komisijas dati (<http://www.cvk.lv>). / Data of the Central Election Commission of Latvia (<http://www.cvk.lv>).

9. Saeimas vēlēšanas Latvijas otrajā neatkarības posmā ir pirmās vēlēšanas, kurās uzvar partija, kas jau iepriekš izcīnījusi uzvaru kādās parlamenta vēlēšanās. Par vēlēšanu uzvarētāju 2006. gadā kļuva Tautas partija [5]. Citas parlamentā iekļuvušās partijas (gandrīz visas) bija parlamentā arī iepriekšējās

vēlēšanās, lai gan arī 2006. gada vēlēšanās neiztika bez spēcīgāko politisko partiju struktūras un sastāva izmaiņām, piemēram, apvienojoties ar Latvijas Pirmo partiju (LPP), 9. Saeimā izdevās iekļūt 8. Saeimas vēlēšanu galvenajai neveiksmīniecei – partijai “Latvijas ceļš” [5]. Tātad šajās Saeimas vēlēšanās vērojama izteiktāka Latvijas partiju sistēmas stabilizēšanās. 9. Saeimā neiekļuva sīkpartijas (izņemot Latvijas Sociāldemokrātisko Strādnieku partiju [4]), kas arī lielākoties bija izveidojušās no jauna (kopumā vēlēšanās piedalījās astoņas jaunizveidotas partijas (sk. 1. att.)) vai mainījušas savu nosaukumu. Līdz ar to šajās vēlēšanās un vēlēšanu nepastāvības aprēķinos jaunizveidotajām partijām nav lielas nozīmes. Atsevišķām jau pastāvējušām partijām iegūstot lielāku vai mazāku vēlēšanu atbalsta pieaugumu / samazinājumu, arī vēlēšanu nepastāvība bija zema – tikai 18,5%. Šis ir viens no diviem gadījumiem Latvijas politisko partiju vēsturē pēc neatkarības atjaunošanas, kad jaunizveidotajām partijām nav bijusi izšķirīga nozīme vēlēšanu nepastāvības izraisīšanā.

Otrs šāds gadījums ir nākamās – 10. Saeimas – vēlēšanas 2010. gadā. Lai gan vēlēšanas raksturo atkal pieaugusi vēlēšanu nepastāvība, tomēr to nav ietekmējušas jaunizveidotās partijas, jo vēlēšanās piedalījās tikai trīs šādas partijas (sk. 1. att.), kas visas bija sīkpartijas (kopā iegūti 2,03% vēlēšanu balsu) [20]. 10. Saeimas vēlēšanas saistāmas ar ļoti aktīvu partiju apvienošanos un vairāku iepriekš populāru partiju ievērojamu vēlēšanu atbalsta zaudējumu, kas nozīmēja atbalsta strauju pieaugumu citām partijām. Šādas situācijas galvenais iemesls bija jau pieminētā ekonomiskā krīze Latvijā, kas sākās 9. Saeimas sasaukuma vidū (2008. gada septembris–novembris). Vēlētāji Latvijā pierādīja, ka sabiedrības atmiņa pretēji vispārpieņemtam uzskatam var būt arī pietiekami ilga, jo 10. Saeimas vēlēšanās vislielāko atbalsta kritumu piedzīvoja tieši krīzes laika valdību veidojušās partijas: Tautas partija, Latvijas Pirmā partija, Latvijas ceļš. Divas no šīm partijām bija iepriekš uzvarējušas parlamenta vēlēšanās, bet trešo partiju vadīja tautā pazīstamais Ainārs Šlesers, kas dažādos veidos vienmēr nodrošināja vēlēšanu uzticību. Pat neņemot vērā faktu, ka visas šīs partijas Saeimas vēlēšanās 2010. gadā startēja no kopīga saraksta, vēlētāji izvēlējās atbalstīt tās Latvijas politikā jau ilgāku laiku pastāvējušās ievērojamākās partijas (Vienotība (Jaunais laiks) un Saskaņas centrs), kas netika asociētas ar krīzes izraisīšanu vai padziļināšanu. Lielāko atbalsta pieaugumu (14,84%) piedzīvoja Vienotība, kuras pārstāvis Valdis Dombrovskis vēl krīzes laikā 2009. gadā uzņēmās vadīt valdību, kura pakāpeniski panāca valsts atgūšanos no krīzes izraisītajām ekonomiskajām un darba tirgus problēmām. Savukārt partiju apvienība “Par labu Latviju” (Tautas partija, Latvijas Pirmā partija, Latvijas ceļš) piedzīvoja vislielāko vēlēšanu atbalsta kritumu līdzšinējā valsts politisko partiju darbībā (pēc neatkarības atjaunošanas) – 21,39%.

11. Saeimas vēlēšanās 2011. gadā atkal varam runāt par jaunizveidoto partiju nozīmi valsts politikā. Šajās vēlēšanās par uzvarētāju kļuva Saskaņas centrs, bet otra populārākā partija bija Zatlera Reformu partija (20,83% vēlēšanu atbalsta, 22 Saeimas deputātu mandāti) [21], kas veidojusies laikā, kad tika organizēts un notika referendums par 10. Saeimas atlaišanu, ko rosināja toreizējais Valsts prezidents Valdis Zatlers. Šī jaunizveidotā partija pierādīja, ka Latvijā vēl arvien iespējams iegūt tūlītēju vēlēšanu uzticību un atbalstu, kā arī iekļūt parlamentā. Partija oficiāli tika izveidota 2011. gada 23. jūlijā, lai startētu 11. Saeimas vēlēšanās 17. septembrī, tas ir, mazāk nekā divus mēnešus pirms parlamenta vēlēšanām (!) [19]. Tieši Zatlera Reformu partijas parādīšanās uz Latvijas politiskās skatuves atstāja vislielāko ietekmi uz vēlēšanu nepastāvību šajās vēlēšanās. 11. Saeimas vēlēšanās startēja vēl tikai viena jaunizveidotā partija (sk. 1. att.), kas ieguva 0,38% balsu. Šajā aspektā 11. Saeimas vēlēšanas ir salīdzināmas ar vairākām iepriekšējām, kad viena jaunizveidota partija atstāj tūlītēju iespaidu uz vēlēšanu nepastāvības aprēķiniem.

Apskatot Saeimas vēlēšanu rezultātus un vēlēšanu atbalsta mainīgumu partijām, bez iepriekš aprakstītā var saskatīt vēl vairākas sakarības vēlēšanu nepastāvības kontekstā. Pirmkārt, jaunizveidoto partiju skaits parlamenta vēlēšanās ilgstoši bijis liels – pat puse no vēlēšanās startējušajām partijām. Tas ietekmēja vēlēšanu balsu sadalīšanos starp dažādām partijām, lai gan uz vēlēšanu nepastāvības aprēķiniem ne visas partijas atstāj nopietnu ietekmi, – lielākā daļa no jaunizveidotajām partijām ir sīkpartijas, kas vēlēšanās iegūst mazu vēlēšanu atbalstu.

Otrkārt, Saeimas vēlēšanās ir skaidri novērojams, ka pat tikai viena spēcīga jaunizveidotā partija ļoti ietekmē vēlēšanu balsojuma mainīgumu. Bieži šīs spēcīgās jaunizveidotās partijas uzreiz kļūst par vēlēšanu uzvarētājām (3 gadījumi 7 vēlēšanu laikā) vai arī ir vienas no trim vislielāko atbalstu ieguvušajām partijām (2 gadījumi 7 vēlēšanu laikā). Tātad, veicot aprēķinus, tieši šīs jaunās uzvarējušās partijas visvairāk ietekmē vēlēšanu nepastāvības indeksu. Turklāt šādi noticis arī 11. Saeimas vēlēšanās (sk. 2. att.). Tātad nav iespējams runāt par jaunizveidoto partiju tūlītēju atbalsta gūšanu kā par pagātnes fenomenu – šādi gadījumi ir iespējami vienmēr, kad valstī notiek ievērojamas (parasti negatīvas) pārmaiņas. Piemēram, ekonomiskā krīze un skandāli valsts politikā var ātri mainīt vēlēšanu viedokli. Tas neliecina par partiju sistēmas stabilitāti un tradicionāla balsojuma esamību.

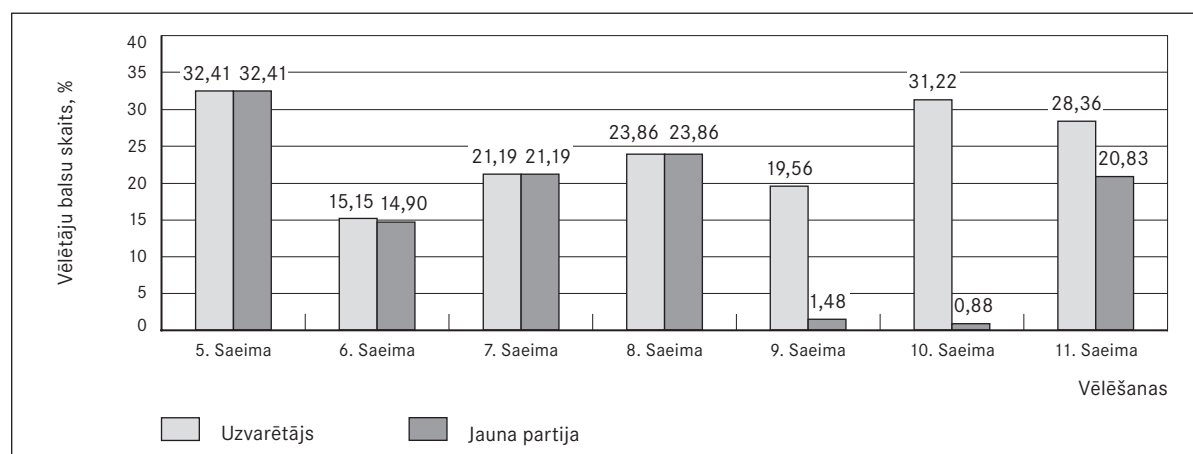
Treškārt, partiju iekšējās izmaiņas atstāj iespaidu uz vēlēšanu balsojuma nepastāvību, jo partijas var mainīties vai pazust no politiskās skatuves, nomainīt nosaukumus, apvienoties ar citām partijām utt. Latvijas gadījumā ir bijis maz politisko partiju, kas pastāv ilgāk par trīs un pat diviem parlamenta sasaukumiem. Tādējādi neveidojas vēlēšanu identifikācija ar partijām un nevar pastāvēt tradicionāls balsojums, kad vēlēšanu atbalsts vienai partijai saglabātos ilglaicīgi [15]. Savukārt ir skaidrs: jo lielāks pastāvīgu un ilglaicīgi pastāvošu partiju skaits valstī, jo lielākas izredzes, ka vēlēšanās izvēlēties tieši šīs partijas [8]. Viņiem būs zināms, ar ko rēķināties katras partijas politikā [15]. Neapšaubāmi, šīs pazīmes trūkums Latvijas partiju sistēmā tikai veicina vēlēšanu nepastāvību.

Ceturtkārt, Latvijā vienmēr ir pastāvējis līderu balsojums. Tas arī ietekmē vēlēšanu nepastāvību. Šāds balsojums nepalīdz nostiprināt partiju sistēmu, tāpēc daļa vēlēšanu nepastāvības aprēķinu jānoraksta tieši uz politiskās elites izmaiņām. Faktiski visas jaunizveidotās partijas (tātad arī trīs parlamenta vēlēšanu uzvarētāji) ir balstījušās uz kādu noteiktu politiķi vai sabiedrībā populāru cilvēku (cilvēku grupu), kas līdz šim ir garantējis vēlēšanu atbalstu šādām partijām.

Piektkārt, viens no iemesliem, kāpēc vēlēšanu balsos par jaunām partijām, ir negatīvās pieredzes trūkums, kas būtu saistāms ar konkrēto partiju. Daļa vēlēšanu izvērtē, kā partijām, kas bija pie varas, ir veicies un vai par tām nodot balsis arī nākamajās vēlēšanās, tomēr šāda rīcība Latvijas gadījumā ir apstiprinājusies tikai dažos gadījumos [9]. Jaunizveidotās partijas arī savā priekšvēlēšanu kampaņā izmanto to, ka tām nav negatīvas politikas veidošanas pagātnes. Lielā mērā šāds nākotnes balsojums saistāms ar jaunizveidotajām partijām un balsojumu par individuāliem līderiem. Vēlēšanu izvēlas atbalstīt jaunas un daudzsološas partijas, kuras savu atbalstu iegūst tieši uz jau pastāvējušo partiju rēķina, jo spēj brīvi piedāvāt iespējas nākotnē bez nepatīkamas vai neveiksmīgas pagātnes pieredzes (sk. 1. tab.).

2. attēls. Parlamenta vēlēšanās uzvarējušās partijas un veiksmīgākās jaunizveidotās partijas iegūtais vēlēšanu balsu skaits (%)^{*}

Parliamentary election winners and most successful new parties – % of received votes^{*}

^{*} Autoru veidots attēls. / Picture created and designed by authors.

Avots: Centrālās vēlēšanu komisijas dati (<http://www.cvk.lv>). / Data of the Central Election Commission of Latvia (<http://www.cvk.lv>).

Sestkārt, rūpīgi izpētot vēlētāju nepastāvības aritmētisko aprēķinu skaitlisko rādītāju galvenos veidotājus, izkristalizējas, ka gadījumos, kad jaunas un spēcīgas partijas ienāk politikā, tās atņem daļu vēlētāju balsu jau iepriekš esošām partijām, tostarp spēcīgākajām. Gandrīz katrās parlamenta vēlēšanās visvairāk zaudē iepriekšējo vēlēšanu uzvarētāji (piecos no sešiem vēlētāju nepastāvības indeksa aprēķināšanas gadījumiem). Savukārt vislielākie ieguvēji ir tieši jaunizveidotās partijas (piecos no sešiem vēlētāju nepastāvības indeksa aprēķināšanas gadījumiem). Tādējādi veidojas ļoti izteikta korelācija starp vēlēšanu uzvarētāju zaudējumiem un jaunizveidoto partiju ieguvumiem – jaunie uzvarētāji atņem balsis iepriekšējo vēlēšanu uzvarētājiem (sk. 1. un 2. tab.). Tātad varam izdarīt secinājumu, ka vēlētāji balsojot mēdz sodīt iepriekšējās vēlēšanās uzvarējušās partijas un izvēlas vairs par tām balsis neatdot. Visvairāk no šādām izvēlēm iegūst jaunizveidotās partijas, kas mēdz arī savas kampaņas balstīt uz iepriekšējās politikas noliegšanu un kritizēšanu.

1. tabula. Partijas, kas parlamenta vēlēšanās piedzīvojušas vislielāko vēlētāju atbalsta pieaugumu (salīdzinot ar iepriekšējām vēlēšanām)*

Parties that have gained the highest number of votes in elections (compared with previous elections)*

Vēlēšanas	Ieguvums (%)	Partija	Iepriekšējās vēlēšanas
6. Saeima	14,90	Tautas kustība "Latvijai"	Jaunizveidota partija
7. Saeima	21,90	Tautas partija	Jaunizveidota partija
8. Saeima	23,86	"Jaunais laiks"	Jaunizveidota partija
9. Saeima	7,29	Zaļo un Zemnieku savienība	Piektā spēcīgākā partija
10. Saeima	14,84	Vienotība	Trešā spēcīgākā partija un divas jaunizveidotas partijas
11. Saeima	20,83	Zatlera Reformu partija	Jaunizveidota partija

* Autoru veidota tabula. / Table created and designed by authors.

Avots: Centrālās vēlēšanu komisijas dati (<http://www.cvk.lv>). / Data of the Central Election Commission of Latvia (<http://www.cvk.lv>).

2. tabula. Partijas, kas parlamenta vēlēšanās piedzīvojušas vislielāko vēlētāju atbalsta samazinājumu (salīdzinot ar iepriekšējām vēlēšanām)*

Parties that have lost the highest number of votes in elections (compared with previous elections)*

Vēlēšanas	Ieguvums (%)	Partija	Iepriekšējās vēlēšanas
6. Saeima	17,76	"Latvijas ceļš"	Uzvarētājs
7. Saeima	13,55	DP "Saimnieks"	Uzvarētājs
8. Saeima	13,18	"Latvijas ceļš"	Otrā spēcīgākā partija
9. Saeima	7,48	"Jaunais laiks"	Uzvarētājs
10. Saeima	21,39	"Par Labu Latviju"	Uzvarētājs un piektā spēcīgākā partija
11. Saeima	12,39	Vienotība	Uzvarētājs

* Autoru veidota tabula. / Table created and designed by authors.

Avots: Centrālās vēlēšanu komisijas dati (<http://www.cvk.lv>). / Data of the Central Election Commission of Latvia (<http://www.cvk.lv>).

Secinājumi

Latvijas partiju sistēmai gandrīz vienmēr bijusi raksturīga augsta nepastāvība. Tas atstājis iespaidu arī uz vēlētāju balsojuma mainīgumu, kas bijis raksturīgs lielākajai daļai parlamenta vēlēšanu. Sešām no septiņām parlamenta vēlēšanām ir bijis atšķirīgs uzvarētājs, bet trīs parlamenta vēlēšanās uzvarējusi jaunizveidota partija. Šajā situācijā vainojama gan partiju sistēmas nestabilitāte un tradicionālā balsojuma

trūkums, gan arī jaunizveidoto partiju ietekme un daudzskaitlīgums. Tas ir noticis tāpēc, ka vēlētāji viegli maina partijas, par kurām balso, un viņu izvēli var ietekmēt arī konkrēti notikumi vai daži politiskie, kas vēlēšanu gadā un pat steigā izveido jaunas partijas.

Līdz ar to Latvijā pastāv augsta vēlētāju balsojuma nepastāvība. Tas ir bijis raksturīgs arī 10. un 11. Saeimas vēlēšanām, kurās ir salīdzinoši neliels piedalījušos partiju skaits. Tātad partiju, kas piedalās vēlēšanās, skaits nav nozīmīgs vēlētāju nepastāvības veicinātājs. Izpētot Latvijas parlamenta vēlēšanu rezultātus, var secināt, ka tieši jaunizveidotās partijas ir galvenais augstas vēlētāju nepastāvības iemesls. Šīs partijas ir Latvijas partiju sistēmas fenomens. Kaut gan otrajā Latvijas neatkarības laikā jau ir bijušas vairākas vēlēšanas un partiju sistēma valstī pastāv jau ilgstoši, šis fenomens Latvijas politikā saglabājas. Turklāt rodas iespāids, ka arī nākotnē ir sagaidāmi gadījumi, ka jaunizveidotās partijas ienāks Latvijas politikā un gūs tūlītēju (ļoti augstu) vēlētāju atbalstu, jo tā ir noticis piecās no septiņām līdzšinējām parlamenta vēlēšanām. Vēlēšanās, kurās nav šāda jaunizveidoto partiju fenomena, arī vēlētāju nepastāvība ir ievērojami zemāka.

Interesanta Latvijas politisko partiju sistēmas iezīme ir arī tā, ka izmaiņas vēlētāju balsojumā panākamas šķietami ātri un viegli, jo vēlētāju balsojuma nepastāvības ietekmēšanas kontekstā mēs runājam par partijām, kas izveidojas vēlēšanu gadā un ļoti strauji gūst atbalstu. Turklāt parasti runa ir par dažām partijām. Ļoti augstām vēlētāju balsojuma izmaiņām vēlēšanās Latvijā parasti pietiek ar divām vai pat tikai vienu jaunizveidoto partiju, kas iegūst ļoti lielu vēlētāju atbalstu vai arī uzvar vēlēšanās. Citu, mazāku jaunizveidoto partiju ietekme uz vēlētāju balsojuma mainīgumu ir neliela.

Katrā ziņā ir vērojama tendence vēlētāju balsojuma mainīgumam samazināties. Viszemākie vēlētāju nepastāvības rādītāji tieši saistīti ar partiju sistēmas stabilitāti – jo mazāk mainās partijas un jo mazāk ir jaunizveidoto partiju, jo zemāka būs vēlētāju nepastāvība. Tādējādi bija interesanti vērot 12. Saeimas vēlēšanas un to rezultātus, kas sniedza jaunus datus par Latvijas elektorāta izvēlēm un balsojuma mainīgumu. 2014. gadā Latvijas politikā gan izveidojās vairākas jaunas politiskās partijas, no kurām divas – No sirds Latvijai un Latvijas Reģionu Apvienība – iekļuva parlamentā, tomēr šo partiju ietekme uz vēlētāju balsojuma mainīgumu nebija vissvarīgākā [22]. Arī 12. Saeimas vēlēšanās vērojama tā pati iezīme, kas jau iepriekš tika minēta, – lielāko iespāidu uz vēlētāju balsojuma mainīgumu atstāja viena partija, kas iepriekšējās vēlēšanās bija spēcīgāko partiju vidū. 11. Saeimas vēlēšanās otro lielāko vēlētāju balsu skaitu ieguvusi Zatlera Reformu partija piedzīvoja dažādas negatīvas iekšējas pārmaiņas, nosaukuma maiņu [23] un 12. Saeimas vēlēšanās vairs nestartēja ar savu sarakstu [24]. Tomēr, neņemot vērā šādu, Latvijas partiju sistēmai tipisku iezīmi, kopumā vēlētāju nepastāvība 12. Saeimas vēlēšanās ir samazinājusies, kas ir vērtējams pozitīvi.

Electoral Volatility in Latvia: the Continuous Phenomenon of New Party Success 20 Years after Independence

Abstract

Latvia is a country with a highly volatile political party system. The party system in the country has shown signs of stabilisation, but the political party system has been very changeable with each coming election.

Electoral Volatility Index (EVI) introduced by M. N. Pedersen has shown periods of very high electoral volatility – the calculations indicate that there have been times when the electoral volatility has been higher than 50 per cent, meaning that more than half voters switched their support for a different political party in the following elections. There are parties that have maintained their electoral support, but a characteristic feature for Latvian politics is the emergence of many new parties for each coming elections. Such parties have oftentimes gained instant electoral support.

It must be said though that with time electoral volatility and emergence of new political parties have decreased – parties themselves have become more stable and predictable, there are more party unions nowadays. Nonetheless, the most recent parliamentary elections in Latvia in 2011 brought new

changes in the party system as well as (again) high electoral volatility (29 per cent). Thus, even after more than 20 years of party politics and after 6 parliamentary elections, electoral volatility continues to be an important obstacle for the institutionalisation of the political party system in Latvia.

The aim of this paper is to determine the reasons for high electoral volatility in Latvia, the impact of emerging parties on electoral volatility and the correlation between volatility and emerging party success.

Keywords: Electoral volatility index, political parties, party system in Latvia.

Literatūra

1. 5. Saeimas vēlēšanu rezultāti // http://web.cvk.lv/pub/?doc_id=27954 [sk. 21.11.2014.].
2. 6. Saeimas vēlēšanu rezultāti // http://web.cvk.lv/pub/?doc_id=27955 [sk. 21.11.2014.].
3. 7. Saeimas vēlēšanu rezultāti // <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/base.vel7.sa3> [sk. 21.11.2014.].
4. 9. Saeimas vēlēšanas, Kandidātu saraksti, Nr. 10. Latvijas Sociāldemokrātiskās Strādnieku partijas kandidātu saraksts 9. Saeimas vēlēšanām, <http://www.politika.lv/temas/10227/> [sk. 22.11.2014.].
5. 9. Saeimas vēlēšanu rezultāti // <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.GalRez.S9.vis> [sk. 22.11.2014.].
6. Astotās Saeimas vēlēšanu rezultāti // <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/sae8dev.vel8meg.sa3> [sk. 21.11.2014.].
7. Birch S. Electoral Systems and Party System Stability in Post-Communist Europe. Paper prepared for presentation at the 97th annual meeting of the American Political Science Association, San Francisco, 30 August – 2 September, 2001 // <http://www2.essex.ac.uk/elect/database/papers/SBvolatility.pdf>
8. Drummond A. Electoral Volatility and Party Decline in Western Democracies: 1970–1995. – eScholarship Repository, University of California // <http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=csd>
9. Harper M. A. G. Economic Voting in Post-Communist Eastern Europe. Center for the Study of Democracy. UC Irvine. Research Papers // <http://www.democ.uci.edu/democ/papers/harper.htm> [sk. 21.11.2014.].
10. Ikstens J. Politiskās partijas. Atsevišķu partiju struktūra un mērķi. Demokrātiskā partija “Saimnieks” // www.politics.lv/psistema/4.1./10.htm [sk. 21.11.2014.].
11. Ikstens J. Politiskās partijas. Atsevišķu partiju struktūra un mērķi. Tautas kustība “Latvijai” // www.politics.lv/psistema/4.1./12.htm [sk. 21.11.2014.].
12. Lulle B. Jauni laiki Saeimā // Neatkarīgā Rīta Avīze. Speciālizlaidums. – 2002. – 7. okt.
13. Pedersen, Mogens N. “The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility” // European Journal of Political Research, 7/1, Kluwer Academic Publishers, 1979.
14. Steen A. Between Past and Future: Elites, Democracy and the State in Post-Communist Countries. A Comparison of Estonia, Latvia and Lithuania – England (Great Britain): Ashgate Publishing Ltd., 1997.
15. Tavits M. The development of Stable Party Support: Electoral Dynamics in Post-Communist Europe // American Journal of Political Science, Vol. 49, Issue 2, April 2005 // <http://www.ajps.org/articles/49.2.Tavits.ms> 31179.pdf [sk. 21.11.2014.].
16. Apstiprinātie 9. Saeimas vēlēšanu rezultāti // <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/saeima9.GalRezS9.vis> [sk. 22.11.2014.].
17. Ārkārtas Saeimas vēlēšanas notiks 17. septembrī, TvNet // <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/386026-arkartas-saeimas-velesanas-notiks-17-septembri> [sk. 23.11.2014.].
18. Godmanis atkāpjas, Delfi // <http://www.delfi.lv/news/national/politics/godmanis-atkapjas.d?id=23289364> [sk. 22.11.2014.].
19. Nodibina Zatlera Reformu partiju; eksprezidentu ievēl par priekšsēdi // <http://www.delfi.lv/news/national/politics/nodibina-zatlera-reformu-partiju-eksprezidentu-ivel-par-priekssedi-plkst2210.d?id=39734803#ixzz3Juq7-Vob7> [sk. 23.11.2014.].
20. Par 10. Saeimas deputātu kandidātu sarakstiem nodotais derīgo vēlēšanu zīmju skaits un kandidātu sarakstu iegūtais vietu skaits 10. Saeimā // <http://cvk.lv/pub/public/29763.html> [sk. 23.11.2014.].
21. Par 11. Saeimas deputātu kandidātu sarakstiem nodotais derīgo vēlēšanu zīmju skaits un sarakstu iegūtais vietu skaits 11. Saeimā // <http://cvk.lv/pub/public/30177.html> [sk. 23.11.2014.].
22. 12. Saeimas vēlēšanas. Vēlēšanu rezultāti // http://sv2014.cvk.lv/index_rez.html [sk. 25.05.2015.].
23. Reformu partija. Politiskās partijas un to apvienības. Latvijas Republikas uzņēmumu reģistrs // <http://www.ur.gov.lv/partijas.html> [sk. 25.05.2015.].
24. “Vienotība” un Reformu partija 12. Saeimas vēlēšanās startēs no viena saraksta, Kas jauns.lv // <http://www.kas-jauns.lv/lv/zinas/140113/vienotiba-un-reformu-partija-12saeimas-velesanas-startes-no-viena-saraksta> [sk. 25.05.2015.].

1. pielikums / Appendix 1

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 5. / 6. Saeimas vēlēšanas [1; 2]

Calculations of Electoral Volatility in Parliamentary Elections of Latvia (1993–1995)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
“Latvijas ceļš”	$14,65 - 32,41 = -17,76$
Latvijas Nacionālās neatkarības kustība (LNNK)	$6,32 - (13,36 + 1,20) = -8,24$
Tautas saskaņas partija “Tautsaimnieks”	$5,55 + 1,49 - 12,01 = -4,97$
Latvijas Zemnieku savienība, Latvijas Kristīgo demokrātu savienība	$6,33 - (10,65 + 5,01) = -9,33$
Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai”	$11,94 - 5,35 = 6,59$
Demokrātiskā partija “Saimnieks” (Demokrātiskā centra partija)	$15,15 - 4,77 = 10,38$
Tautas kustība “Latvijai”	$14,90 - 0 = 14,90$
Latvijas Vienības partija	$7,15 - 0,10 = 7,05$
Latvijas Sociālistiskā partija	$5,58 - 0 = 5,58$
Latvijas Demokrātiskā darba partija, LSDSP, “Taisnība”	$4,56 - (0,94 + 0,66) = 2,96$
Latviešu Zemnieku savienība	$1,36 - 0 = 1,36$
Latvijas Krievu pilsoņu partija	$1,25 - 1,16 = 0,09$
Latvijas Tautas fronte	$1,16 - 2,63 = -1,47$
Maznodrošināto politiskā apvienība un Latviešu neatkarības partija	$0,99 - 0,18 = 0,81$
“Mūsu zeme” un “Pretkomunisti”	$0,53 - (0,78 + 0,53) = -0,78$
Demokrātu partija	$0,27 - 0 = 0,27$
Latvijas Liberālā partija	$0,23 - 0,14 = 0,09$
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	$0,14 - 0 = 0,14$
“Līdztiesība”	$0 - 5,76 = -5,76$
“Republikas platforma”	$0 - 0,45 = -0,45$
“Konservatīvie un zemnieki”	$0 - 0,25 = -0,25$
“Saimnieciskās rosības līga”	$0 - 0,75 = -0,75$
“Latvijas laime”	$0 - 0,88 = -0,88$
“Liberālā alianse”	$0 - 0,05 = -0,05$

Vēlētāju nepastāvība: $100,43 / 2 = 50,20\%$.

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 6. / 7. Saeimas vēlēšanas [2; 3]

Calculations of Electoral Volatility in Parliamentary Elections of Latvia (1995–1998)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
Tautas partija	$21,19 - 0 = 21,19$
“Latvijas ceļš”	$18,05 - 14,65 = 3,40$
Tēvzemei un Brīvībai / LNNK	$14,65 - (6,32 + 11,94) = -3,61$
Tautas saskaņas partija	$14,12 - 5,55 = 8,57$
Latvijas Sociāldemokrātu strādnieku apvienība	$12,81 - 4,56 = 8,25$
Jaunā partija	$7,31 - 0 = 7,31$
Latvijas Zemnieku savienība	$2,47 - 6,33 = -3,86$
Darba partija, Kristīgo demokrātu savienība, Latvijas Zaļā partija	$2,29 - 0 = 2,29$
Tautas kustība “Latvijai”	$1,73 - 14,90 = -13,17$
Demokrātiskā partija “Saimnieks”	$1,60 - 15,15 = -13,55$
Latvijas Atdzimšanas partija	$0,52 - 0 = 0,52$
Nacionālā progresa partija	$0,47 - 0 = 0,47$
Latvijas Vienības partija	$0,46 - 7,15 = -6,69$
Sociāldemokrātiskā sieviešu organizācija	$0,33 - 0 = 0,33$
Tautas kopa “Brīvība”	$0,32 - 0 = 0,32$
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	$0,30 - 0,14 = 0,16$
Konservatīvā partija	$0,24 - 0 = 0,24$
“Māras zeme”	$0,23 - 0 = 0,23$
“Helsinki-86”	$0,22 - 0 = 0,22$
Demokrātu partija	$0,08 - 0,27 = -0,19$
Latvijas Nacionālā reformu partija	$0,05 - 0 = 0,05$
Latvijas Sociālistiskā partija	$0 - 5,58 = -5,58$
Tautsaimnieku politiskā apvienība “Tautsaimnieks”	$0 - 1,49 = -1,49$
Latviešu Zemnieku savienība	$0 - 1,36 = -1,36$
Latvijas Krievu pilsoņu partija	$0 - 1,25 = -1,25$
Latvijas Tautas fronte	$0 - 1,16 = -1,16$
Maznodrošināto politiskā apvienība un Latviešu neatkarības partija	$0 - 0,99 = -0,99$
“Mūsu zeme” un “Pretkomunisti”	$0 - 0,53 = -0,53$
Latvijas Liberālā partija	$0 - 0,23 = -0,23$

Vēlētāju nepastāvība: $107,21 / 2 = 53,60\%$.

3. pielikums / Appendix 3

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 7. / 8. Saeimas vēlēšanas [3; 6]

Calculations of Electoral Volatility in Parliamentary Elections of Latvia (1998–2002)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
“Jaunais laiks”	$23,86 - 0 = 23,86$
Politisko organizāciju apvienība “Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā”	$19,00 - 14,12 = 4,88$
Tautas partija	$16,61 - 21,19 = -4,58$
Latvijas Pirmā partija	$9,52 - 7,31 = 2,21$
Zaļo un Zemnieku savienība	$9,42 - 2,47 = 6,95$
Tēvzemei un Brīvībai / LNNK	$5,37 - 14,65 = -9,28$
“Latvijas ceļš”	$4,87 - 18,05 = -13,18$
LSDSP, Sociāldemokrātu savienība – SDS	$4,00 + 1,52 - 12,81 = -7,29$
“Latgales gaismā”	$1,60 - 0 = 1,60$
Sociāldemokrātiskā labklājības partija	$1,33 - 0 = 1,33$
Politiskā apvienība “Centrs”	$0,58 - 0 = 0,58$
Krievu partija	$0,47 - 0 = 0,47$
Latviešu partija	$0,39 - 0 = 0,39$
Latvijas Atdzimšanas partija	$0,26 - 0,52 = -0,26$
Brīvības partija	$0,21 - 0,32 = -0,11$
“Māras zeme”	$0,15 - 0,23 = -0,08$
Partija “Mūsu zeme”	$0,14 - 0 = 0,14$
Progresīvā centriskā partija	$0,12 - 0 = 0,12$
Latvijas Apvienotā republikāņu partija	$0,08 - 0 = 0,08$
Darba partija, Kristīgo demokrātu savienība, Latvijas Zaļā partija	$0 - 2,29 = -2,29$
Tautas kustība “Latvijai”	$0 - 1,73 = -1,73$
Demokrātiskā partija “Saimnieks”	$0 - 1,60 = -1,60$
Nacionālā progresu partija	$0 - 0,47 = -0,47$
Latvijas Vienības partija	$0 - 0,46 = -0,46$
Sociāldemokrātiskā sieviešu organizācija	$0 - 0,33 = -0,33$
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	$0 - 0,30 = -0,30$
Konservatīvā partija	$0 - 0,24 = -0,24$
“Helsinki-86”	$0 - 0,22 = -0,22$
Demokrātu partija	$0 - 0,08 = -0,08$
Latvijas Nacionālā reformu partija	$0 - 0,05 = -0,05$

Vēlētāju nepastāvība: $85,16 / 2 = 42,60\%$.

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 8./9. Saeimas vēlēšanas [6; 5]

Calculations of electoral volatility in the parliamentary elections of Latvia (2002–2006)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
Tautas partija	$19,56 - 16,61 = 2,95$
Zaļo un Zemnieku savienība	$16,71 - 9,42 = 7,29$
“Jaunais laiks”	$16,38 - 23,86 = -7,48$
“Saskaņas centrs”	$14,42 + 6,03 - 19,00 = 1,45$
Latvijas Pirmā partija / “Latvijas ceļš”	$8,58 - (9,52 + 4,87) = -5,81$
Tēvzemei un Brīvībai / LNNK	$6,94 - 5,37 = 1,57$
LSDSP / “Latgales gaisma”	$4,00 + 1,60 - 3,50 = 2,10$
Politiskā patriotiskā apvienība “Dzimtene” (Krievu partija, Sociāldemokrātiskā labklājības partija)	$2,08 - (0,47 + 1,33) = 0,28$
Partija “Visu Latvijai!”	$1,48 - 0 = 1,48$
“Jaunie demokrāti”	$1,27 - 0 = 1,27$
Politiskā organizācija “Pensionāru un senioru partija”	$0,79 - 0 = 0,79$
“Māras zeme”	$0,48 - 0,15 = 0,33$
Politiskā organizācija (partija) “Eiroskeptiķi”	$0,37 - 0 = 0,37$
Partija “Mūsu zeme”	$0,23 - 0,14 = 0,09$
Sociālā taisnīguma partija	$0,17 - 0 = 0,17$
Nacionālā spēka savienība	$0,13 - 0 = 0,13$
“Latviešu Latvija”, Nacionālpolitiska latviešu aizstāvības organizācija	$0,12 - 0 = 0,12$
Partija “Tēvzemes savienība”	$0,12 - 0 = 0,12$
“Sociāldemokrātu savienība – SDS”	$0 - 1,52 = -1,52$
Politiskā apvienība “Centrs”	$0 - 0,58 = -0,58$
Latviešu partija	$0 - 0,39 = -0,39$
Latvijas Atdzimšanas partija	$0 - 0,26 = -0,26$
Brīvības partija	$0 - 0,21 = -0,21$
Progresīvā centriskā partija	$0 - 0,12 = -0,12$
Latvijas Apvienotā republikāņu partija	$0 - 0,08 = -0,08$

Vēlētāju nepastāvība: $36,92 / 2 = 18,50\%$.

5. pielikums / Appendix 5

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 9. / 10. Saeimas vēlēšanas [5; 20]

Calculations of electoral volatility in the parliamentary elections of Latvia (2006–2010)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
Vienotība (Jaunais laiks, Pilsoniskā savienība, Sabiedrība citai politikai)	$31,22 - 16,38 = 14,84$
Politisko partiju apvienība “Saskaņas centrs”	$26,04 - 14,42 = 11,62$
Zaļo un Zemnieku savienība	$19,68 - 16,71 = 2,97$
Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai / LNNK”	$7,67 - (6,94 + 1,48) = -0,75$
Partiju apvienība “Par Labu Latviju” (Tautas partija, Latvijas Pirmā partija, “Latvijas ceļš”)	$6,75 - (19,56 + 8,58) = -21,39$
PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	$1,43 - 6,03 = -4,60$
Ražots Latvijā (Kustība “Solidaritāte”, “Ražotāja Latvijā”, “Demokrāti.lv” (Jaunie demokrāti))	$0,97 - 1,27 = -0,3$
Pēdējā partija	$0,88 - 0 = 0,88$
“Par prezidentālu republiku”	$0,74 - 0 = 0,74$
Atbildība – sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība (LSDSP, Mūsu zeme, Sociālā taisnīguma partija, Latvijas Atmoda (Pensionāru un senioru partija)) Kristīgi demokrātiskā savienība	$0,64 + 0,36 - (3,50 + 0,79 + 0,23 + 0,17) = -3,69$
“Tautas kontrole” (Partija “Mūsu Latvijai”)	$0,41 - 0 = 0,41$
Partija “Daugava – Latvijai” (Partija “Tēvzemes savienība” (Tēvzemes nacionālo spēku savienība))	$0,17 - 0,12 = 0,05$
Politiskā patriotiskā apvienība “Dzimtene” (Krievu partija, Sociāldemokrātiskā labklājības partija)	$0 - 2,08 = -2,08$
“Māras zeme”	$0 - 0,48 = -0,48$
Politiskā organizācija (partija) “Eiroskeptiķi” (Rīcības partija)	$0 - 0,37 = -0,37$
Nacionālā spēka savienība	$0 - 0,13 = -0,13$
“Latviešu Latvija”, Nacionālpolitiska latviešu aizstāvības organizācija	$0 - 0,12 = -0,12$

Vēlētāju nepastāvība: $65,42 / 2 = 32,71\%$.

Latvijas parlamenta vēlēšanu vēlētāju nepastāvības aprēķini – 10. / 11. Saeimas vēlēšanas [20; 21]

Calculations of electoral volatility in the parliamentary elections of Latvia (2010–2011)

Politiskā partija / partiju apvienība	Vēlēšanu rezultāts (%)
Politisko partiju apvienība "Saskaņas centrs"	$28,36 - 26,04 = 2,32$
Zatlera Reformu partija	$20,83 - 0 = 20,83$
"Vienotība"	$18,83 - 31,22 = -12,39$
Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!" – "Tēvzemei un Brīvībai / LNNK"	$13,88 - 7,67 = 6,21$
Zaļo un Zemnieku savienība	$12,22 - 19,68 = -7,46$
Šlesera Reformu partija LPP / LC	$2,42 - 7,65 = -5,23$
PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	$0,78 - 1,43 = -0,65$
Pēdējā partija	$0,49 - 0,88 = -0,39$
"Par prezidentālu republiku"	$0,31 - 0,74 = -0,43$
Partija "Brīvība. Brīvs no bailēm, naida un dusmām"	$0,38 - 0 = 0,38$
"Tautas kontrole"	$0,28 - 0,41 = -0,13$
LSDSP (Atbildība – sociāldemokrātiska politisko partiju apvienība)	$0,28 - 0,64 = -0,36$
Kristīgi demokrātiskā savienība	$0,22 - 0,36 = -0,14$
"Ražots Latvijā" (Kustība "Solidaritāte", "Ražotāja Latvijā", "Demokrāti.lv" (Jaunie demokrāti))	$0 - 0,97 = -0,97$
Partija "Daugava – Latvijai" (Partija "Tēvzemes savienība" (Tēvzemes nacionālo spēku savienība))	$0 - 0,17 = -0,17$

Vēlētāju nepastāvība: $58,06 / 2 = 29,03\%$.